

Выводы:

- особенностью современной экологической ситуации является ее планетарный характер, который обуславливает теоретический и практический подход к ее решению и требует нового мышления, основанного на приоритете общечеловеческих ценностей;
- представления о ценности природы для человека менялись в различные исторические эпохи, принимали специфические формы и находили отражение в философских идеях и концепциях мыслителей и ученых;
- современный экологический кризис требует комплексных интегративных исследований достижений наук, но полное понимание проблемы предполагает ее рассмотрение с мировоззренческих и методологических позиций философии;
- философские идеи и концепции ученых и мыслителей прошлого о природе, о ее значимости для материальной и духовной культуры человека и общества важны и актуальны для становления новой ценностной парадигмы в контексте современных вызовов XXI века.

Источники и литература:

1. Вернадский В. И.: Размышления натуралиста. КМ. 2. Научная мысль как планетарное явление. М.: Политиздат., 1977, 107 с.
2. Карпинская Р. С., Лисеев И. К., Огурцов А. П. Философия природы: коэволюционная стратегия. М.: 1995. - 218 с.
3. Лейбин В. М. «Модели мира» и образ человека. Критический анализ идей Римского клуба. - М.: Политлитература. - 2002. - 255 с.
4. Майоров Г. Г. Формирование средневековой философии. М.: Мысль- 1989.-459 с.
5. Мамардашвили М. Необходимость себя: Лекции. Статьи. Философские заметки. - М.: Изд-во «Лабиринт». 1996. - 432 с.
6. Манин Ю. М. Экологические проблемы эпохи ИГР- Минск, 1997. - 102 с.
7. Платон. Законы. Соч. в 3-х томах. Т.3, ч. 11. - М.: Мысль. 1972, 365 с.
8. Печчеи А. Человеческие качества. Перевод с англ. О. В. Захаревой. - М.: Прогресс. - 1980. - 300 с.
9. Философия экологического образования: Сборник. / Под ред. И. К. Лисеева. - М.: ИФРАН. 2001.-401 с.
10. Фролов И. Т. Перспективы человека / И. Т. Фролов М. Политиздат. - 1999. - 181 с.

Патерикіна В.В.**УДК 7.038.****ЛОКАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРМАНЕНТНІСТЬ СТАНУ ПОСТМОДЕРНУ**

***Анотація.** Філософська та культурологічна думка продовжують дослідження ситуації постмодерну, хоча відчувається певна втома від цього терміну та від змісту, який він означає. Початок ситуації постмодерну можна вважати із завершенням модерну, але якщо зважати на постійне оновлення суспільства та зміну парадигм, то до постмодерну можна ставитись як до перманентного стану у культурі людства. Локальність постмодерну пропонується визначати як період кінця ХХ-го - початку ХХІ-го століття, а перманентність постмодерну розглядати як постійний супутник культури людства.*

***Ключові слова.** модерн, постмодерн, культура, перманентність, локальність*

***Аннотация.** Философская и культурологическая мысль продолжают исследование ситуации постмодерна, хотя ощущается определённая усталость и от этого термина и от содержания, которое он означает. Начало ситуации постмодерна начинается с завершением модерна, но если учитывать постоянное обновление общества и смену парадигм, то к постмодерну можно относиться как к перманентному состоянию в культуре человечества. Локальность постмодерна предлагается определять как период конца ХХ-го - начала ХХІ-го столетия, а перманентность постмодерна рассматривать как постоянный спутник культуры человечества.*

***Ключевые слова.** модерн, постмодерн, культура, перманентность, локальность*

***Summary.** Any cultural epoch doesn't exist in a clear form; an exception is made by single examples of spiritual breaks. Multiple local situations which it is possible to call post-modernist are observed in the history of mankind. In a context of continuous updating of cultural stages the postmodern can be carried to the civilization beginning. Without having the similar name, post-modernist ideas directed people throughout visible history. As a phenomenon a postmodern not new in spiritual practice of mankind and it is always existed as an attitude, and not just on a change of eras.*

Nowadays have two categories: coincidence to the requirement of time and philosophical filling of a modernist style. Linearly - forward development without repeating is defined as a modernist style. The prefix "post" creates a new cultural paradigm though the postmodern isn't identified with the period which comes after a modernist style. It is possible that the postmodern will be the fourth era after Antiquity, the Middle Ages, New time.

It is always will be something new in the history of cultural development; therefore the ideology of a postmodern will accompany mankind history.

***Keywords.** modern, postmodern, culture, permanence, locality*

Постановка проблеми. Будь-яка епоха не зустрічається у стерильному виді: вона несе залишки попередньої та елементи майбутньої. Це стосується ситуації постмодерну, яка має досить невизначені межі. Частина дослідників вважає ситуацію постмодерну розповсюджену на період останньої третини ХХ-го століття - початок ХХІ-го століття. Протилежна думка розповсюджує постмодерн на усю історію існування культури людства. На доказ цього наводиться можливість додавання до кожної наступної епохи префікса «пост», бо кожна попередня епоха відрізняється від наступної.

Аналіз останніх досліджень. Ситуацію постмодерну досліджують науковці Р. Панвіц, Р. Рорті, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко, Ж. Дерріда, М. Мосс, У. Еко. Серед російських аналітиків слід визначити імена І.П. Ільїн, В.Л. Іноземцев, В.О. Лекторський, М.Н. Ліповецький, Н.Б. Маньковская. Українська філософська думка збагатилася розробками постмодерну завдяки працям С.Д. Безклубенко, В.Г. Воронкової, Т.К. Гуменюк, В.О. Гусева, В.П. Загороднюка, Д.В. Затонського, В.В. Ільїна, В.І. Ільченко, В.П. Кульченко, С.В. Куцупал, В.К. Суханцевої, О.М. Соболь.

Ціль: обґрунтувати локальність та перманентність стану постмодерну.

Завдання: виокремити межі розповсюдження ситуації постмодерну; диференціювати постмодерн у вузькому сенсі та постмодерн у широкому сенсі.

Виклад основного матеріалу. Якщо керуватися висловом, що будь-яка термінологія умовна, а відтак вразлива, то постмодерн досить давній: незважаючи на префікс «пост», його вік не поступається віку «модерну», незважаючи на буквальный зміст самого слова.

Ані модерн, ані постмодерн у стерильному вигляді майже не бувають, хіба що в поодинокі миттєвості глобальних духовних розломів. Решта історичного часу строката й одночасно «модерністська» та «постмодерністська». Причому не тільки через існування обох початків, а через їх переплетення. Відповідні частини модерного й постмодерного, якщо не взагалі формують те або інше художнє явище, то вже беззаперечно наділяють його неповторним присмаком.

В історії людства спостерігалась безліч локальних модерністських та постмодерністських ситуацій, і в цьому сенсі вони вічні (про всяк випадок - виникли з першою цивілізацією). Як феномен постмодерн зовсім не новітній у духовній практиці людства, і як світовідчуття існував завжди, а не тільки на зламі епох. Не маючи імені, постмодерністські ідеї керували вчинками людей протягом видимої історії, а весь новітній постмодерн - це немов суцільне «ретро», перше й водночас іронічне повернення до точки відліку.

Те, що сьогодні називається постмодерном, фігурувало й раніш, в інших термінологічних визначеннях, й означало не що інше, як внутрішню розгубленість культури перед обличчям нею же утвореного світу [1, с. 5]. Певною мірою постмодерн користується правом домінування теперішнього над минулим і застосовує до модерну його ж власний закон: заохочення нового.

Два значення поняття «сучасності» відповідають двом різним суб'єктам сучасності: перше співпадає з сучасним як таким, що відповідає вимогам часу, а друге - модерну як такому, тобто модернізму. Визначення ускладнюється тим, що є три різних поняття та часових поділів епохи модерну.

Духовна позиція, яка в часі вбачає лінійно-поступальний розвиток подій на відміну від циклічного повторення того ж самого, епоха, яка містить нове, а не тільки повторення того ж самого, є модерном. Звідси і назва християн періоду пізньої античності на відміну від язичників - *moderni* відповідно до цього «сучасне» й «християнське» слід сприймати як синоніми. Християнський погляд на історію як історію спасіння людства є підґрунтям сучасного бачення світу як історії. Відповідно до такого визначення епоха модерну починається з біблійної людини як «сучасної людини».

Широке розуміння сучасності й модерну, як визначення християнської епохи, з'являється в ІХ столітті як єдине визначення сучасності. Слово «модерн» визначає все, що є характерною ознакою творчості нового, насамперед, християнського часу. Це широке тлумачення модерну, саме як християнського часу, не має сьогодні широкого розповсюдження; його, однак, не слід упускати з виду при пошуках визначення «постмодерн». Друге визначення ототожнює модерн з епохою Нового часу й використовується як синонім поняття «новий час» і означає історичну епоху, що наслідує давній світ та Середньовіччя.

Однак постмодерн не можна ототожнювати з періодом, який настає за епохою, нібито відкриває собою четверту еру в історії людства. Античність, Середньовіччя, Новий час - це макроісторичні структури, до яких не можна приєднати четверту велику еру, ототожнюючи її з постмодерном. Можливе, постмодерн буде певною четвертою епохою, однак важко сказати, чи буде вона тією, яка за значенням та часом стане поруч з попередніми епохами - Античністю, Середньовіччям і Новим часом.

Епоха починається, але не можна передбачити її значення та назву, бо ця епоха ще не достатньо дистанційована, щоб давати їй остаточну характеристику. Новітній час, тобто постмодерн як історична епоха, не міг початися тільки в наш час, хоча сам новітній час не можна ототожнювати з теперішнім постмодерном, програма якого - не описання вже сталого новітнього часу, а боротьба за духовний устрій сучасного [2, с. 22].

Постмодерн самим своїм існуванням спростовує ідею філософії історії про завершення історії і знаходить адекватне визначення історичності і сучасності.

В історії постійно буде щось нове, тому модерн як ідеологія буде завжди в історії. Модерн вважав себе завершенням нового, навіть історії людства. Сучасність завжди залишається відкритою, тому постмодерн

не претендує на завершення історії, тому постсучасність указує на «сучасне». Залишаючи позаду ідеологію модерну, відбувся перехід до сучасності, а відтак і до постсучасності.

Отже, постмодерн, як трансісторичне явище, просякає історію людства і схематично сприймається як вертикаль, що просувається майже до перших цивілізацій. Пропонується вживати термін «постмодерн» в широкому сенсі, на відміну від певного періоду зламу переходу до новітньої епохи.

У горизонтальному плані постмодерн обіймає спектр різних культурних нашарувань, тому його слід вважати транскультурним феноменом. Дійсно, слід розрізняти культуру як цілісність, атрибутивний стан людського суспільства, й власне культурні стадії, фази, періоди, локалізовані в історії і наділені конкретними характеристиками [1, с. 70]. Якщо ми піддамося спокусі дослідити культуру в полі культурних стадій, фаз, періодів тощо, то вийдемо на трансісторичний феномен культури. Беззаперечно, що це - дуже цікавий дискурс, але нас у контексті цього дослідження більшою мірою цікавить транскультурний феномен і культура як цілісний стан людського суспільства. Звуження цієї, знов таки неосяжної теми, до певного етапу зумовлено дослідженням постмодерну як культурного феномену.

Повноцінне виявлення своєї суті постмодерн здійснює на перетині гуманітарного знання. Наскрізні механізми поєднують онтологічні, гносеологічні, історико-культурні та художньо-естетичні параметри.

Феномен транскультурності - це новий рівень буття людини, поперечний кордонам і перетинам старих, расово, етнічно, релігійно, політично розділених культур. Таке явище не нівелює буття людини в тій культурі, у якій вона народжена та вихована, але додає рівень свободи до цих детермінацій, рівень нових альтернатив.

Постмодерн безпосередньо пов'язаний з руйнуванням ілюзій, втратою цілей, з апатією. Що в даній ситуації виправдовує постмодерн, так це те, що в мить постмодерністського прозріння відкривається світ, у якому жити не можна, або, крайньою мірою, навіть.

Анархія, хаос, синтез абсолютних антитез притаманні дочасності, класична стабільність - смерті, нестійка рівновага - життю. Якщо пристосувати цей поділ до соціуму, то стабільність цементує тоталітаризм, диктатуру, а нестійка рівновага - демократію, плюралізм, терпимість. На радянському просторі явище постмодерну вважалось суттєво західним, але власні процеси відбувалися, хоча і у форматі «андеграунду».

Що стосується моралі й демократії українського суспільства, злам епох випестив взірці рівня європейської та світової культури. Про постмодерн дедалі частіше почали подекувати, мовляв той уже віджив свій вік, виштовхнутий якимось пост-структуралізмом або чим-небудь такого ж штибу. У цьому, певно, є свій резон, бо завжди, у ХХ столітті особливо, швидко змінюються уподобання, напрямки.

Постмодерн розділив сумну долю своїх попередників, різноманітних «ізмів», які намагалися переробити та переформатувати наступні філософські концепції. Постпостмодерн виникає в кінці ХХ століття і оголошує пріоритетними питання про можливість подолання релятивізму, про заміну реконструкції конструюванням, про перегляд традиційних філософських понять (істина, розум) у рамках комунікативної практики, позбавивши їх і метафізичного есенціалізму, і постмодерного релятивізму, про реінкарнацію трансцендентального означуваного, а разом з ним значення та реальності присутності, неодноразово похованих теоретиками постмодерну [3, с. 122].

Постмодерн, породжений глибокою усвідомленістю культурної кризи, а в Україні - безмежним переживанням трагічних антиномій радянської цивілізації, ніби свідомо створює ситуацію тимчасової смерті культури, через стратегію діалогу з хаосом, моделює ламінарне вивільнення від всіх варіантів структурної впорядкованості. Постмодерн - це у найвищому сенсі тимчасовий, перехідний та пограничний стан культури, він постає як точка зустрічі нерозчарованої, антиструктурної, броунівської, але, водночас, органічної єдності минулого (в тому числі, й потенційного) культурного досвіду, а також імпульсів, обіцянок майбутнього. Постмодерн переводить у глобальний масштаб ту відчуженість по відношенню до світової культури, від якої, здається, так очевидно страждають маргінальні культури. Та цим досягається зворотне: повна синхронізація відтиснутих, периферійних культур з культурою світовою. Розігруючи тимчасову смерть культури та настирливо рефлектуючи з цього приводу, постмодерн тим самим спустошує, формалізує саму смерть, а, звідси, зживає її, неминуче зживаючи при цьому й самого себе.

Прогнозуючи майбутнє, Затонський В.Д. відзначає, що за сьогоdnішнім постмодерном, вочевидь, і насправді коли-небудь, а можливо, й скоро, прийде новий модерн [4, с. 142]. Цю думку підтримує Гуменюк Т.К., погоджуючись із тим, що модерн буде репрезентований, і в майбутньому, але це не виключає того, що модерн, як ідеологія закінченого та вкрай нового, добігає кінця. Бо модерн був і є радикальним розчиненням історії в філософії історії. У релігійному і політичному відношеннях модерн прагнув не тільки повністю емансипуватися від свого походження й тим самим від історії, але усвідомлював себе як остаточне повертання духа до самого себе як закінчену емансипацію людини і філософії історії в модерн. Постмодерн не є предметом віри в історію й продовженням модерністської філософії історії за допомогою постмодерних засобів.

Постмодерн - це ані постісторія, ані післяісторичність, тому що постісторія й скасування історичності були характерною рисою модерну. Як поворотне зняття утопізму, що скасовує історію, знов нагадує про історичність й поновлює історичний характер релігії, політики, науки, культури [2, с. 45].

Даючи загальну характеристику постмодерну, можна зробити підсумок, що це, по-перше, завершення віри в розум; по-друге, кінець можливості витворювати ідею єдності та всезагальності (тотальності); по-третє, відмова від принципу суб'єктивності (Гюнтер Рормозер).

Ментальність завершення ХХ століття являє хаотичний стан душі, загубленість розуму. Сама реальність здається сумнівною й непереконливою. Відбувається те, що відбувається? - бо розумне від безглузлого відокремити неможливо, тому що немає критеріїв ані в об'єктивному світі, ані в людині (Ж.-Ф. Ліотар). Постмодерн існує в сьогодишньому суспільстві не як система поглядів, а як настроїв - хиткий, неясний, без чіткого формування (Гуменюк Т. К.).

Відмова від цінностей та норм сучасного суспільства проявляється не тільки в розвитку такої філософської течії, як постмодернізм, але й у більш широкому русі проти панування розуму, проти Логоса під прапором «критики історичного розуму». Філософсько-теологічні рухи, безумовно, стимулювали постмодернізм, який, хоча й зруйнував фундаменталістські релігійні віровчення, але в той самий час живив їх ірраціональними і містичними джерелами.

З середини 80-х років ХХ століття визначився перегляд ставлення до сучасної епохи як періоду постмодерну. «Технологічний, духовний і соціальний прогрес дедалі частіше почав визначатися нейтральним терміном «модернізація», причому підкреслювалось, що в цій якості може розглядатися лише комплексний процес, що веде до становлення нової соціальної структури від саме розвитку, який може не мати явної позитивної спрямованості. У результаті такого підходу стало розуміння постмодерну не як сталого стану, а як якогось гіпотетичного ладу, формування якого відносилось до того періоду, коли процес модернізації буде завершеним (Фр. Джеймісон).

Сам термін «постмодерн» з середини 80-х років почав набувати нового змісту, не як період соціальної еволюції та культурологічної доктрини, а як поняття, що заміняє поняття модерн. Коли на початку 90-х років з'ясувалось коло питань модерну і постмодерну, виникла інша позиція: період модерну був обмежений відрізком історії з середини XVII ст. до кінця XIX ст., тоді, як остання третина XIX століття й перша половина ХХ-го почали визначатися поняттям «модернізм», що мало підкреслити вплив інтелектуально-культурної сфери на соціальні трансформації цього часу [2, с. 103].

Децентралізація, відмова від єдиної істини, іронія, карнавальність, ризомність, лабіринт тощо притаманні явищу, яке й досі має аморфне визначення. Візьмемо на себе зухвалу пропозицію підходити до постмодерну в широкому та вузькому сенсах, маючи на увазі для першої позиції всі новаційні періоди, якими так багата історія людства. Друга позиція має на увазі той період, який має певні межі (з 1917 р. ХХ століття по наш час) і є підґрунтям для його філософського осмислення.

Чи є постмодерн підґрунтям для десакралізації? Знов-таки візьмемо на себе дещо нетрадиційний підхід і не будемо вибудовувати історико-логічний ланцюжок: усі епохи накопичували сакральне до вибухового твердження: «Бог мертвий!», після якого починається руйнування сакрального. Видається доречним, якщо виходити з теорії вічності модерну, не відмовити постмодернові у праві теж претендувати на вічність. Історія людства підказує приклади, коли сталі канони руйнувалися (мораль, релігія, мистецтво), бо без цього (добре це чи погано) взагалі не було руху.

Тобто сучасність не винна в соціальних струсах і не привласнила собі право на десакралізацію. У розумінні «вічного» модерну та постмодерну може бути доречним вести дискурс про «вічність» сакрального.

Висновки: Розглянувши транскультурний феномен постмодерну, можна зробити наступні висновки:

- якщо розглядати постмодерн у площині трансісторизму, то він був завжди. Постсучасність - не якась нова епоха, що приходить на зміну попередній. До будь-якої культурної епохи можна додати префікс «пост» або «до»: у цьому контексті постмодерн існував завжди і до нього можна застосувати широкий сенс вживання цього поняття;
- площина транскультурного простору обіймає різноманітність культурних векторів й спрямована на всеохопленість.

Джерела та література:

1. Суханцева В. К. Метафізика культури/ В. К. Суханцева.- К.: Факт, 2006. - 368 с.
2. Гуменюк Т. К. Жак Деррида и постмодернистское мышление/ Т. К. Гуменюк. - К.: Нора-Принт, 1999.- 326 с.
3. Куцупал С. В. Модернізація постмодерну: причини та перспективи/ С. В. Куцупал//Актуальні проблеми духовності: Зб. наук. праць/ Ред.: Я. В. Шрамко. - Вип. 11. - Кривий Ріг, 2010. - С. 115-123.
4. Затонский Д. В. Модернизм и постмодернизм: мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств/ Д. В. Затонский - Харьков: Фолио; М.: ООО «Издательство АСТ», 2000. - 256 с.